

Jona Hebbrecht (a) & Iris Vansteelandt

(a) Odisee Hogeschool

(b) AP Hogeschool

Contact: jona.hebbrecht@odisee.be

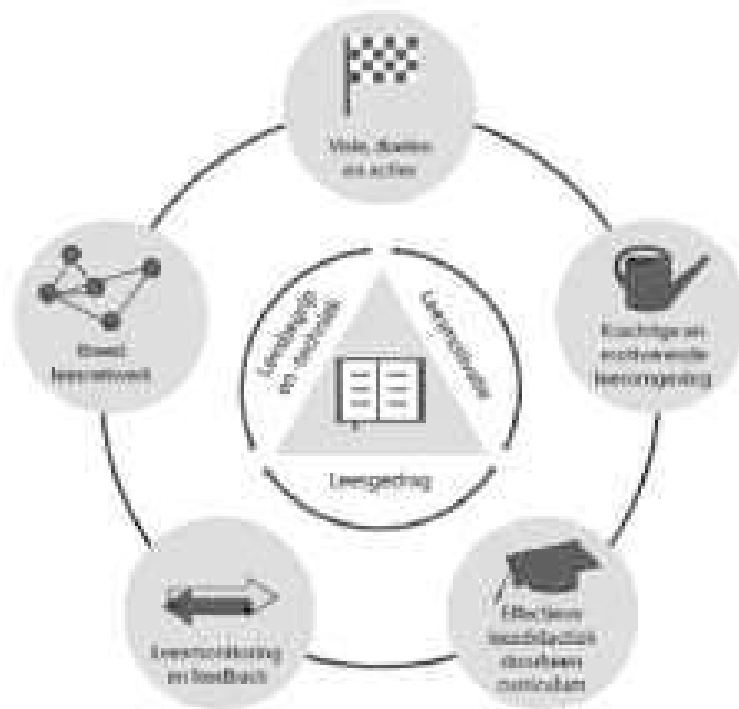
iris.vansteelandt@ap.be

Samen leesbeleid maken

1. Inleiding

Na verschillende studies werd de alarmbel geluid: de begrijpend-leesprestaties van de Vlaamse en Nederlandse leerlingen gingen de voorbije jaren achteruit. Bovendien leest een groot aantal leerlingen niet graag (meer). Nochtans is leerlingen goed én graag leren lezen één van de kerntaken van onderwijs. Veel schoolteams zetten al sterk in op leesbegrip en leesplezier. Ze erkennen het belang van lezen als sleutel tot schoolsucces, kennisopbouw, taalontwikkeling, ontspanning, socio-emotionele ontwikkeling, zelfredzaamheid in de maatschappij en levenslang leren. Toch zijn veel schoolteams nog zoekend in het ontwikkelen van een structureel leesbeleid. Wil je als schoolteam van

lezen een prioriteit maken, dan kan je aan de slag met verschillende componenten van een duurzaam leesbeleid (zie: Figuur 1).

Figuur 1 – Componenten van een duurzaam leesbeleid (Hebbrecht & Vansteelandt 2020; 2021).

Zoals te zien is in de buitencirkel van de figuur, oefent elke component invloed uit op het lezen van leerlingen. De binnencirkel toont aan dat lezen een samenspel is tussen ‘(voorbereidend en voortgezet) technisch lezen’, ‘begrijpend lezen’, ‘leesmotivatie’ en ‘leesgedrag’. Wie gemotiveerd is om te lezen, leest dikwijls meer en beter. Vaardige lezers zijn vaak meer gemotiveerde lezers die frequenter en meer betrokken lezen. In deze tekst gaan we dieper in op de vijf componenten van een duurzaam leesbeleid.

2. Visie, doelen en acties

Schoolteams zetten vaak heel gedreven verschillende acties rond lezen op. Toch leidt dat niet altijd tot een duurzaam leesbeleid. Leerlingen ondersteunen om goede en gemotiveerde lezers te worden, vraagt om teamwerk, een doelgerichte aanpak én tijd. Daarbij is het aangewezen dat je als schoolteam vertrekt van een goed zicht op de sterktes en uitdagingen van het leesonderwijs op je school. Die beginsituatie vormt immers de basis voor een schoolspecifiek leesbeleidsplan. Vanuit een gedeelde visie op leesonderwijs kun je als schoolteam doelen opstellen en acties opzetten om je leesonderwijs te versterken. Het is belangrijk dat die doelen en acties gespreid worden in de tijd. Wat wil je realiseren op korte termijn? Waarvoor heb je als schoolteam meer tijd

nodig? Zorg er ook voor dat de geselecteerde doelen en acties zich op verschillende niveaus situeren. Welke acties realiseer je samen met de leerlingen (uit alle groepen), de leerkrachten en de bredere schoolomgeving? Bespreek daarbij duidelijk wie verantwoordelijk is voor het uitvoeren en opvolgen van de leesacties. Een gedeelde verantwoordelijkheid bevordert de duurzaamheid van een leesbeleid. Steeds vaker ontstaan op scholen leesteam die worden aangestuurd door een lees-/taalcoördinator. Dat is een goede zaak, maar maak je leesbeleidsproces ook transparant voor alle leerkrachten, leerlingen en ouders. Durf leesdoelen en -acties bijsturen, waar nodig, en voorzie ruimte en tijd om successen samen te vieren.

3. Een krachtige en motiverende leesomgeving

Sterk leesonderwijs vindt plaats in een krachtige en motiverende leesomgeving waar lezen op verschillende manieren zichtbaar wordt gemaakt. Om leerlingen voldoende te motiveren tot lezen is een gevarieerd leesaanbod van fictie én non-fictie cruciaal. Om in een rijk, actueel en wisselend leesaanbod te voorzien, kun je als schoolteam samenwerken met ondersteunende partners, zoals de bibliotheek of de lokale boekhandel. Zorg daarbij niet alleen voor een aantrekkelijk aanbod, maar ook voor uitnodigende en zichtbare leesplekken in de klas en op school. Om de lees- en leefwereld van leerlingen te verbreden, moet er, naast een aantrekkelijk aanbod, ook tijd zijn om elkaar te inspireren. Geef leerlingen kansen en ondersteuning om hun eigen leesvoorkeur ontdekken. Zorg ervoor dat leerlingen niet enkel lezen omdat het ‘moet’, maar ook omdat het ‘kan’. Laat hen (begeleid) vrij lezen, zorg voor vaste leesroutines en creëer een sfeer van warmte en samenhang in je klas en op school. Als leerkracht kun je de leeswereld van de leerlingen verbreden via leesgesprekken, maar ook door zelf een motiverend rolmodel te zijn. Zet boeken, verhalen of gedichten in de kijker en lees veel en vaak voor, ook voor de oudere groepen. Maak hier structureel tijd voor in je klas- en schoolpraktijk.

4. Effectieve leesdidactiek

Wil je werk maken van effectieve leesdidactiek, dan vereist dat een doordachte aanpak waarin alle aspecten van het lezen voldoende aandacht krijgen: ‘leestechiek’, ‘leesbegrip’, ‘leesmotivatie’ én ‘leesgedrag’. Sterk leesonderwijs vertrekt in de eerste plaats vanuit motiverende leesopdrachten. Door de transfer te maken van leesactiviteiten naar andere lessen of (schrijf)opdrachten wordt lezen functioneel en geen ‘opdracht’ op zich. Daarnaast is een sterke leesinstructie een voorwaarde voor kwaliteitsvol leesonderwijs. Zorg ervoor dat leerlingen een duidelijk voorbeeld hebben en sta model door bijvoorbeeld hardop te verwoorden hoe jij een tekst of leesopdracht zou aanpakken. Geef leerlingen daarbij voldoende tijd en ruimte voor oefening. Beperk je leesin-

structie dus niet alleen tot de vaste lees- of taallessen, maar besteed expliciet aandacht aan lezen tijdens bijvoorbeeld projecten, onderzoeksoopdrachten of wiskundetaken. Ook interactie over de tekst en het leesproces is essentieel. Creëer kansen om zowel voor, tijdens als na het lezen in overleg te gaan met de leerkracht en/of de medeleerlingen, om tot een diepgaander tekstbegrip te komen. Niet elke leerling heeft uiteraard op hetzelfde moment evenveel behoefte aan instructie. Daarom is differentiatie in het (lees)onderwijs onmisbaar. Voor minder taalsterke leerlingen kan het activeren van voorkennis vóór het lezen bijvoorbeeld noodzakelijk zijn om tot goed tekstbegrip te komen. Zorg, waar mogelijk, voor variatie in leesmaterialen, opdrachten, werkvormen en ondersteuningsvormen, en geef leerlingen ook keuzevrijheid.

5. Leesmonitoring en feedback

Als leerkracht monitor je het lezen van je leerlingen vanuit verschillende doelen: de leerplandoelen bewaken, feedback geven aan leerlingen en ouders, je didactiek of klas-aanpak aanpassen, enz. Belangrijk daarbij is dat lezen gemonitord wordt op verschillende manieren en via verschillende instrumenten. In de praktijk zetten schoolteams vaak sterk in op het monitoren van leesteknik en leesbegrip via gevalideerde of methode-gebonden toetsen. Toch zijn er ook schoolteams die een stapje verder gaan en bewust kiezen voor een brede monitoring van lezen. Via bijvoorbeeld observaties, (zelf)evaluaties of leesdagboeken brengen ze ook de leesmotivatie, het leesgedrag en de leesvoorkeur(en) van leerlingen in kaart. Een goede leesmonitoring zorgt ervoor dat je als schoolteam zicht hebt op de noden en interesses van de leerlingen, en dat je er sterker op kunt inspelen. Focus bij je leesmonitoring niet enkel op het product, maar ook op het leesproces. Observeer en registreer bijvoorbeeld welke strategieën leerlingen inzetten tijdens het lezen, wat ze lezen, of ze iets graag lezen of welke leesopdrachten hen motiveren. Gebruik die leesresultaten als vertrekpunt voor gesprekken met leerlingen en ouders. Geef hierbij gerichte feedback: ‘waar sta je nu?’, maar ook ‘waar wil je naartoe?’ (feed-up) en ‘welke weg moet je afleggen om dat doel te bereiken?’ (feed forward).

6. Breed leesnetwerk

Als je als schoolteam samenwerkt met verschillende partners, wordt een stevig netwerk gevormd om je lesonderwijs te realiseren. Veel schoolteams maken dankbaar gebruik van bijvoorbeeld het bibliotheekaanbod, de acties van *Stichting Lezen* of *Iedereen Leest* (de Kinderboekenweek, de voorleesweek, de Jeugdboekenmaand, de poëzieweek) of auteurslezingen. Maar vergeet als schoolteam niet om ook de leerlingen zelf actief te betrekken bij het kiezen van leesacties op school. Daarnaast kunnen ook ouders van betekenis zijn op verschillende terreinen. Zo kunnen ze bijvoorbeeld ‘een extra paar

ogen en oren' zijn bij het in kaart brengen van het leesgedrag of de leesvoorkeuren van de leerlingen, een dankbare (meertalige) voorleesouder zijn of meehelpen met de inrichting van een leescaravan op de speelplaats. Creëer een sterk netwerk van partners voor je leesonderwijs: leerlingen, (groot)ouders, onderwijsondersteuners, de bibliotheek, het woonzorgcentrum in de buurt, de kinderopvang, enz.

Referenties

- Gobyn, S., E. Merchie, E. De Bruyne, F. De Smedt, M. Schiepers, M. Vanbuel, P. Versteden, K. Van den Branden, P. Ghesquière & H. Van Keer (2019). *Sleutels voor effectief begrijpend lezen. Inspiratie voor een eigentijdse didactiek in het basisonderwijs*. Brussel: Vlaamse Onderwijsraad.
- Hebbrecht, J. & I. Vansteelandt (2020). "Van duurzaam leesbeleid naar sterk leesonderwijs". In: *Fons*, 5 (1), p. 5-9.
- Hebbrecht, J. & I. Vansteelandt (2021). "Leesbeleid maken: hoe doe je dat?". In: *Meertaal*, 7 (2) [te verschijnen].
- Houtveen, A., R. van Steensel & S. de la Rie (2019). *De vele kanten van leesbegrip. Literatuurstudie naar onderwijs in begrijpend lezen*. Den Haag/Utrecht: Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek / Inspectie van het Onderwijs.
- Merchie, E., S. Gobyn, E. De Bruyne, F. De Smedt, M. Schiepers, M. Vanbuel, P. Ghesquière, K. Van den Branden & H. Van Keer (2019). *Effectieve, eigentijdse begrijpend leesdidactiek in het basisonderwijs. Wetenschappelijk eindrapport van een praktijkgerichte literatuurstudie*. Brussel: Vlaamse Onderwijsraad.
- Mol, S. & A. Bus (2011). "To read or not to read: a meta-analysis of print exposure from infancy to early adulthood". In: *Psychological Bulletin*, 137 (2), p. 267-296.
- Pereira, C. & M. Nicolaas (2019). *Effectief onderwijs in begrijpend lezen. Acties voor beter leesbegrip en meer leesmotivatie*. Den Haag: Algemeen Secretariaat Nederlandse Taalunie.